

Члени Ліги арабських держав (ЛАД) вже більше десятиліття тому перейшли до фази розробки постійного механізму та юрисдикційної структури правозахисної системи – Арабського комітету з прав людини та Арабського суду з прав людини. Готуються періодичні огляди про стан прав людини в державах ЛАД, триває переговорний процес щодо якнайшвидшої ратифікації Арабської хартії прав людини (АХПЛ) 2004 р. всіма державами, що беруть участь у ЛАД, а також розширення її дії на увесь ісламський світ.

У 2014 р. був узгоджений Статут арабського суду з прав людини. Документ є ядром юрисдикційного механізму ісламської правозахисної системи, для запуску якого потрібні проходження ратифікації встановленою кількістю держав, обрання і скликання суддів, що дозволить вважати її офіційно діючою. У даному конкретному випадку, крім геополітики, переговорним та іншим організаційним процесам дещо перешкодила пандемія COVID-19, проте немає жодних сумнівів у тому, що через деякий час ситуація кардинально зміниться і у міжнародній практиці з'явиться четверта повноцінна регіональна правозахисна система. Відповідним трансформаціям повинні сприяти і західні держави, знизивши градус політичного тиску на переговорний процес в ісламському світі у таких найважливіших питаннях, як захист прав людини, під приводом якого подекуди виправдовується зовнішнє втручання у внутрішні справи мусульманських держав. Це буде важливим сигналом для ісламських держав активізувати переговори, подолати суперечності політичного та доктринального характеру (останні зумовлені існуючими кардинальними відмінностями доктрин різних відгалужень ісламу, покладених в основу державної релігії) і в найкоротші терміни завершити побудову ісламської правозахисної системи та перейти до її повноцінного функціонування на благо всієї глобальної ісламської спільноти.

Роман МИРОНЮК

професор кафедри
адміністративного права і процесу
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

СУБ'ЄКТИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ РЕАБІЛІТАЦІЇ ТА СОЦІАЛІЗАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНІ

Триваючі воєнні дії на території України призводять до збільшення кількості військових, які зазнають фізичних та психологічних травм, а відновлення стану здоров'я часто після медичного (хірургічного) втручання

потребує значного часу, ресурсів та належного менеджменту у цій сфері нових для нашої країни відносин – відносин, які виникають між різними суб'єктами у сфері реабілітації та подальшої соціалізації військовослужбовців. Тож вищезазначене вказує на необхідність визначення системи суб'єктів забезпечення реабілітації та соціалізації військовослужбовців України, на що і буде спрямований науковий пошук в межах даної публікації.

Система суб'єктів реабілітації та соціалізації військовослужбовців в Україні включає: державні органи (МОЗ, органи місцевого самоврядування), медичні та реабілітаційні заклади (державні та приватні), фахівців (медики, психологи, фізичні терапевти), мультидисциплінарні команди та громадські об'єднання. Додатково задіяні військові підрозділи (для психологічного відновлення) та заклади, що надають послуги соціалізації. Умовно систему цих суб'єктів можна поділити на такі види: 1) державні та місцеві органи влади – Міністерство охорони здоров'я (МОЗ) та інші органи виконавчої влади, які здійснюють державне управління системою реабілітації, встановлюють стандарти та адмініструють державне замовлення, органи місцевого самоврядування – беруть участь в управлінні та надають підтримку на місцевому рівні; 2) заклади та установи, зокрема, медичні заклади – державні та приватні лікарні, реабілітаційні центри, відділення, де надаються медичні послуги; реабілітаційні установи -центри та підрозділи, що спеціалізуються на реабілітації; військові підрозділи – здійснюють психологічне відновлення військовослужбовців перед відпусткою або після повернення з бойових дій; 3) фахівці та команди, зокрема, мультидисциплінарні команди, які об'єднують спеціалістів різних профілів для комплексного підходу до реабілітації, фахівці з реабілітації – фізичні терапевти, ерготерапевти, медичні сестри, психологи, асистенти; кейс-менеджери – відповідають за координацію реабілітаційного процесу та підтримку військовослужбовця; 4) громадські та соціальні суб'єкти (громадські об'єднання – об'єднують військовослужбовців, ветеранів та їхні родини для взаємопідтримки та відстоювання прав; соціальні служби – надають допомогу у соціальній адаптації та інтеграції військовослужбовців у суспільство); 5) військовослужбовці та члени їх сімей.

Таким чином, система забезпечення реабілітації та соціалізації військовослужбовців України є багаторівневою і складається з таких її груп: 1) суб'єктів формування державної політики реабілітації та соціалізації військовослужбовців України – нормотворчий рівень (Президент, Верховна Рада, КМУ); 2) суб'єктів реалізації державної політики реабілітації та соціалізації військовослужбовців України – політико-адміністративний рівень (профільні міністерства, органи місцевого самоврядування, спеціалізовані установи); 3) допоміжних суб'єктів – суспільний рівень (громадські організації, волонтерські центри, міжнародні партнери).

Нижче доцільно з'ясувати повноваження суб'єктів, які формують та реалізують державну політику реабілітації та соціалізації військовослужбовців в Україні.

Верховна Рада України як законодавчий орган, який формує державну політику у сфері реабілітації та соціалізації військовослужбовців України, приймає відповідні закони та ратифікує міжнародні нормативно-правові акти в даній сфері. Зокрема, реалізація повноважень ВРУ в цій сфері має наслідком прийняття таких законів: 1) Закон України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я» [1], яким визначено правові, організаційні та економічні засади проведення реабілітації осіб з обмеженнями повсякденного функціонування у сфері охорони здоров'я з метою досягнення та підтримання оптимального рівня функціонування у їхньому середовищі. Основною метою цього закону є створення ефективної системи реабілітаційних послуг, яка б забезпечувала рівні можливості для всіх осіб з обмеженнями. Закон включає положення про правові засади реабілітації, організацію реабілітаційних послуг, фінансування реабілітаційних заходів та вимоги до фахівців у сфері реабілітації; 2) Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», в якому визначено, що реабілітація – це комплекс заходів, яких потребує особа, яка зазнає або може зазнавати обмеження повсякденного функціонування внаслідок стану здоров'я у взаємодії з її середовищем [2]; 3) Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», в якому визначено правові засади надання медичної та реабілітаційної допомоги військовослужбовцям [3]; 4) Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» регулює питання медичного, соціального забезпечення як форми реабілітації військовослужбовців [4].

Наступним суб'єктом забезпечення діяльності сфери реабілітації та соціалізації військовослужбовців України є Президент України, який відповідно до п. 17 ст. 106 Конституції України «є Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України; здійснює керівництво у сферах національної безпеки та оборони держави». До його повноважень у цій сфері віднесено в тому числі створення у межах коштів, передбачених у Державному бюджеті України, для здійснення своїх повноважень консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів і служб» [5]. Так, Указом Президента України №389/2025 «Про Координаційну раду з питань реабілітації та підтримки військовослужбовців, інших осіб, які беруть участь в обороні України» було утворено Координаційну раду з питань реабілітації та підтримки військовослужбовців (далі – Координаційна рада) [6]. Координаційна рада є консультативно-дорадчим органом при Президентові України, основними її завданнями є: системний аналіз ситуації щодо реабілітації та підтримки військовослужбовців, інших осіб, які беруть участь в обороні України, та ветеранів війни з числа таких осіб, поточних і прогнозованих потреб у наданні реабілітаційних послуг та підтримки зазначених осіб, а також підготовка за результатами такого аналізу пропозицій щодо можливих шляхів вирішення проблемних питань.

Наступним суб'єктом забезпечення діяльності сфери реабілітації та соціалізації військовослужбовців України є Кабінет Міністрів України, який

діє у відповідності до Закону України від 27 лютого 2014 року № 794-VII «Про Кабінет Міністрів України», до основних завдань якого в даній сфері входить також розроблення і виконання загальнодержавних програм реабілітації та соціалізації військовослужбовців; спрямування та координація роботи міністерств, інших органів виконавчої влади, здійснення контролю за їх діяльністю у сфері реабілітації та соціалізації військовослужбовців. На виконання своїх завдань у сфері реабілітації та соціалізації військовослужбовців КМУ приймає відповідні виконавчо-розпорядчі документи, ключовими з яких є : 1) Воєнно-медична доктрина України, яка затверджена Постановою Кабінету міністрів України від 31.10.2018 № 910, положення якої є основою для розроблення нормативно-правових актів та керівних документів з питань медичного забезпечення Збройних Сил та інших військових формувань [7]; 2) Державна цільова програма з медичної, фізичної реабілітації та психосоціальної реадaptaції постраждалих учасників Революції Гідності, учасників антитерористичної операції та осіб, які брали участь у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, на період до 2023 року, яка затверджена Постановою Кабінету Міністрів України № 1021 від 05.12.2018 [8]. Серед завдань цієї програми передбачено ефективне інформування та адміністрування потреб громадян у сфері соціального захисту та реабілітації, надання послуг медичної та фізичної реабілітації військовослужбовцям; 3) Порядок та умови надання психологічної допомоги ветеранам війни, членам їх сімей та деяким іншим категоріям осіб, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2022 року № 1338 [9], який визначає загальні питання, процедури та умови надання психологічної допомоги, стандарти надання психологічної допомоги, що включають діагностику, лікування та профілактику психічних розладів.

Особливе місце в системі суб'єктів адміністративно-правового забезпечення у сфері реабілітації та соціалізації військовослужбовців України займають суб'єкти реалізації державної політики реабілітації та соціалізації військовослужбовців України (профільні міністерства, органи місцевого самоврядування, спеціалізовані установи).

Профільними міністерствами у цій сфері є Міністерство охорони здоров'я (МОЗ України), Міністерство соціальної політики (Мінсоцполітики України) Міністерство оборони України (МО України) та Міністерство у справах ветеранів (Мінветеран України).

МОЗ України видає накази, які визначають загальні стандарти, методи та процедури реабілітації громадян взагалі та військових зокрема. Серед їх рішень у даній сфері можна виділити такі: 1) наказ МОЗ України від 16.03.2022 № 495 «Про організацію надання відновного лікування та реабілітаційної допомоги у сфері охорони здоров'я військовослужбовцям сил оборони» [10], яким визначено перелік закладів охорони здоров'я для відновного лікування

та надання реабілітаційної допомоги у сфері охорони здоров'я військовослужбовцям сил оборони; 2) наказ МОЗ України від 14.06.2024 № 1040 «Деякі питання діяльності Українського державного медико-соціального центру ветеранів війни на період дії воєнного стану» [11], яким визначено рекомендований перелік захворювань та станів, які можуть бути підставою для госпіталізації військовослужбовців до Українського державного медико-соціального центру ветеранів війни на період дії воєнного стану та перелік закладів охорони здоров'я, яким рекомендовано здійснювати направлення на госпіталізацію військовослужбовців до Українського державного медико-соціального центру ветеранів війни.

Міноборони України видає накази, які визначають систему і порядок діяльності закладів реабілітації військових та порядок направлення військових на реабілітацію. Серед їх рішень у даній сфері можна виділити такі накази: «Про затвердження Інструкції про організацію санаторно-курортного лікування, медичної та медико-психологічної реабілітації у Збройних Силах України» [12]; «Про затвердження Положення про військово-лікарську експертизу в Збройних Силах України, затверджене наказом Міністерства оборони України» № 402 від 14.08.2008 року [13]; «Про затвердження Положення про організацію роботи санаторно-курортних закладів Збройних Сил України» [14] та інші.

Список використаних джерел

1. Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я: Закон України від 03.12.2020 № 1053-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053-20#Text>.
2. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19 листопада 1992 року № 2801-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 4. Ст. 19.
3. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20.12.1991 № 2011-XII (зі змінами від 03.07.2020 № 720-IX). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>.
4. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закони України від 22 жовтня 1993 року № 3551-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>.
5. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
6. Про Координаційну раду з питань реабілітації та підтримки військовослужбовців, інших осіб, які беруть участь в обороні України: Указ Президента України від 04 червня 2025 року №389/2025. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/3892025-55289>.
7. Воєнно-медична доктрина України: постанова Кабінету Міністрів України від 31.10.2018 № 910. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/910-2018%D0%BF#Text>.
8. Про затвердження Порядку доступу деяких категорій фахівців до надання допомоги окремим категоріям осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, членам сімей таких категорій осіб в закладах охорони здоров'я: Постанова Кабінету Міністрів України від 15 квітня 2025 р. № 448. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448-2025-%D0%BF#Text>.
9. Про затвердження Порядку та умов надання психологічної допомоги ветеранам війни, членам їх сімей та деяким іншим категоріям осіб: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2022 року № 1338 (в редакції постанови Кабінету Міністрів

України від 4 грудня 2023 року № 1270). URL : [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/1338-2022- %D0%BF#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1338-2022-%D0%BF#Text).

10. Про організацію надання відновного лікування та реабілітаційної допомоги у сфері охорони здоров'я військовослужбовцям сил оборони: Наказ МОЗ України від 16.03.2022 № 495. URL : <https://moz.gov.ua/uk/decrees/nakaz-moz-ukraini-vid-16032022--495-pro-organizaciju-nadannja-vidnovnogo-likuvannja-ta-reabilitacijnoi-dopomogi-u-sferi-ohoroni-zdorov%E2%80%99ja--vijskovosluzhbovcjam-sil-oboroni>.

11. Деякі питання діяльності Українського державного медико-соціального центру ветеранів війни на період дії воєнного стану: Наказ МОЗ України від 14.06.2024 № 1040. URL : <https://moz.gov.ua/uk/decrees/nakaz-moz-ukrayini-vid-14-06-2024-1040-deyaki-pitannya-diyalnosti-ukrayinskogo-derzhavnogo-mediko-socialnogo-centru-veteraniv-vijni-na-period-diyi-voyennogo-stanu>.

12. Про затвердження Інструкції про організацію санаторно-курортного лікування, медичної та медико-психологічної реабілітації у Збройних Силах України: наказ Міністерства оборони України від 04.11.2016 № 591. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1538-16#n12>.

13. Про затвердження Положення про військово-лікарську експертизу в Збройних Силах України (2008). Наказ Міністерства оборони України № 402 від 14.08.2008. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1109-08#Text>.

14. Про затвердження Положення про організацію роботи санаторно-курортних закладів Збройних Сил України: Наказ Міністерства оборони України № 411 від 23.02.2014. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0995-14#Text>.

Наталія ОБУШЕНКО

професор кафедри

цивільно-правових дисциплін

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ,

доктор юридичних наук, професор

ПРИНЦИПИ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

Міжнародне гуманітарне право (МГП), відоме також як право збройних конфліктів, становить один із найважливіших елементів системи міжнародного права, спрямований на обмеження наслідків війни, захист цивільного населення та встановлення правил ведення бойових дій. Його основою є принципи, які відображають фундаментальні засади гуманізації воєнних дій та знаходять своє закріплення у міжнародних договорах і звичаях.

Комплексний аналіз принципів міжнародного гуманітарного права передбачає з'ясування їх змісту, історичної еволюції, нормативного закріплення, практичного значення та сучасних викликів реалізації в умовах збройних конфліктів як міжнародного, так і неміжнародного характеру.

Отже, міжнародне гуманітарне право – це система норм, спрямованих на